

De heer LEON SMETS
Stafmedewerker FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed

*Toespraak ter gelegenheid van de persconferentie
– ECCE! Preventie- en Calamiteitenplannen –
Sint-Pauluskerk, Antwerpen, 13 oktober 2008*

Mevrouw de gouverneur,
mijnheer de gedeputeerde,
geachte dames en heren,
collega's,

Ziezo, hier zitten we dan samen voor dit moment solennel ruim 10 maanden geleden na de start van het project preventie- en calamiteitenplannen voor erfgoedbeherende instellingen in netwerkverband. Deze gewijde ruimte leent zich uitstekend voor solemnele momenten, maar ze blijft evenzeer in ons collectieve geheugen gegrift als de plek waar 40 jaar geleden het noodlot toesloeg. De verwoestende brand van de Sint-Pauluskerk betekende, net als de brandramp die drie jaar later het kasteel van Alden Biesen trof en de catastrofale brand die enkele jaren later de Sint-Truidense abdijkerk en aanpalende internaatsgebouw in de as legde, een keerpunt in het denken over de veiligheidsaanpak in onze monumenten. Toch bewijzen de brand van de Sint-Pieterskerk van Galmaarden in mei dit jaar, de verwoestende brand in oktober 2007 van de museumkerk in Amersfoord, waarbij zowel de kerk als de collectie van het Armandomuseum verloren gingen en de grote brand in het gebouw van de faculteit bouwkunde van de Technische Universiteit Delft in mei van dit jaar – het gebouw van architect Berlage ging verloren, maar de maquettes en originele stoelontwerpen van architecten als Le Corbusier en Frank Lloyd Wright konden op het nippertje worden gered - dat catastrofes in deze tijden van verhoogde waakzaamheid en elektronische detectiesystemen allerhande nooit uit te sluiten zijn. Dan heb ik het nog niet gehad over de vele grote en kleine voorvallen van waterschade, insecten- en schimmelaantastingen die in onze monumenten en erfgoedbewarende instellingen treffen, maar die zelden het nieuws halen. De waterschade in de Boekentoren van de Gentse universiteit, veroorzaakt door een gesprongen waterleiding op de 17de verdieping, in mei vorig jaar, haalde nog uitgebreid de pers. 20.000 boeken werden door het water getroffen. Maar dankzij het snelle en doordachte optreden van de bibliotheekmedewerkers ging er geen materiaal reddeloos verloren. 580 verhuisdozen vol natte boeken, goed voor ongeveer 15 ton gewicht, konden naar veilige oorden overgebracht worden om er behandeld te worden.

Het samenwerkingsverband Monumentale Kerken Antwerpen gaf ruim 10 maanden geleden gevolg aan de oproep die de erfgoedcel Antwerpen samen met Faro, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, lanceerde om in te stappen in het traject 'preventie- en calamiteitenplannen voor erfgoedbeherende instellingen in netwerkverband'. Op een informatievergadering werden de grote lijnen van het project uiteengezet, maar welke inspanningen het bereiken van het einddoel echt zouden vergen, zou pas in de loop van de rit duidelijk worden. Het stelde ons gerust dat van bij het eerste infomoment de stedelijke hulpdiensten aanwezig waren en hun engagement voor het project lieten blijken. Zij spelen hoe dan ook een sleutelrol binnen het netwerk, nu en in de toekomst.

De doelstellingen met dit project werden van bij de aanvang duidelijk omschreven: elke deelnemende instelling zou doorheen het verloop van het traject een eigen concreet organisatiemodel en actieplan ontwikkelen en in een document neerschrijven om mogelijke calamiteiten te voorkomen of, in het slechtste geval, de schade te beperken. De aandacht gaat hierbij in het bijzonder naar preventie en het beheersen van incidenten. Want wat is een calamiteit anders dan een incident dat uit de hand is gelopen en uitgegroeid is tot een rampzalige gebeurtenis op de plaatselijke schaal van de instelling of organisatie, en leidt tot schade aan gebouw en inboedel, en personeel en bezoekers in gevaar brengt. Een belangrijk aspect van het calamiteitenplan is het leren beheersen van incidenten. Het calamiteitenplan is, zoals ik al zei, een organisatieoverzicht en een afspraken- en waarschuwingssysteem waarvan de organisatie zich moet kunnen bedienen bij calamiteiten. Het is tevens een middel om de organisatie voor te bereiden op calamiteiten, en om de aandacht voor preventie aan te scherpen. Een calamiteitenplan dient om in noodsituaties zoveel

mogelijk de regie in handen te houden en tijd te winnen, en om zo gepast mogelijk in de situatie te reageren, zodat veel vervolgschade kan vermeden worden.

De tweede doelstelling van dit traject is het creëren van een permanent netwerk, dat een basis moet vormen voor onderlinge solidariteit en samenwerking op het vlak van preventieplanning en onderlinge hulpverlening. Cruciaal in dit netwerk is de rol van de hulpdiensten. Daarmee zijn we bij de derde doelstelling: een directe en hechte relatie opbouwen met de hulpdiensten. We hebben steeds kunnen rekenen op de Antwerpse hulpdiensten bij de vier gezamenlijke sessies en ook tijdens onze laatste samenkomst, zopas, waren ze present. We zijn hen hiervoor bijzonder erkentelijk.

Dames en heren, nu 10 maanden later hebben de deelnemers hun draaiboek geheel of grotendeels klaar. Iedereen zal moeten toegeven dat het geen gemakkelijk parcours is geweest. We hebben elkaar in vier gemeenschappelijke ontmoet, waarbij telkens nieuwe onderdelen van het plan werden aangereikt en besproken. Hierbij zorgde de firma Optimit, gespecialiseerd in veiligheidsadvies, voor de inhoudelijk-technische begeleiding. Van bij de aanvang werd van elke deelnemende instelling – in casu de kerkfabriek – een uitgesproken engagement, als het ware de verbintenis verwacht dat veiligheidszorg een item is dat blijvende aandacht krijgt binnen de organisatie. Zonder een dergelijk commitment dreigen de inspanningen – en dus ook de paraatheid - in de toekomst te verwateren en uit te doven.

In de sessie van vandaag hebben we vooral aandacht gehad voor de toekomst van het netwerk. Voor ons mag deze plechtigheid geen officieel afsluitmoment zijn, maar de officiële start van een nieuw hoofdstuk in the never ending story voor de Antwerpse Monumentale kerken, met als kerngedachten: waakzaamheid, preventie, levendig én actueel houden van onze preventie- en calamiteitenplannen, vooral het levendig houden van de samenwerking en de contacten met de hulpdiensten. In geval van nood zullen we immers op elkaar moeten kunnen rekenen, voor expertise, helpende handen, materialen, beschikbare ruimte voor geëvacueerde objecten enzovoort. Maar ook in betere tijden moeten de plannen actueel gehouden worden, de aandacht voor veiligheidszorg blijvende, moeten er eventueel oefeningen gehouden worden, kortom zullen we bij elkaar de motivatie en energie moeten vinden om veiligheidszorg tot een levendig aandachtspunt te houden. Vandaar de naam die we het project hebben gegeven: ECCE, niet alleen het acroniem voor Eerste Hulp bij Calamiteiten van Cultureel Erfgoed, maar ook het Latijn voor: ziehier! Hier ben ik. Je kunt op me rekenen.

Bij een dergelijk moment solennele past het enkele dankwoorden uit te spreken, op de eerste plaats voor de erfgoedcel Antwerpen en het samenwerkingsverband Monumentale Kerken Antwerpen, meer bepaald Claire Baisier, die de coördinatie van het traject heeft gedragen en zich engageert om in de toekomst de coördinatie en verbindingsfunctie van het netwerk verder op te pakken. We zijn Inge Van Dijck en Francis Van der Staey van Optimit erkentelijk voor hun energieke en deskundige begeleiding van het traject en van de individuele participanten. Alle lof voor de stedelijke hulpdiensten, die zich steeds voor het initiatief hebben geëngageerd, en voor hun nuttige inbreng tijdens de sessies. Het netwerk blijft uiteraard sterk rekenen op hun verdere betrokkenheid en deskundigheid.

Onze grootste erkentelijkheid gaat uit naar de mensen van de 5 Monumentale kerken die de energie en ijver hebben opgebracht om het traject te doorlopen en tot goede resultaten te brengen. Zoiets is niet evident, het was een totaal nieuwe opdracht die bijzondere inspanningen vergde bovenop de dagelijkse besommeringen. Maar we weten nu dat de aandacht voor veiligheid meer dan ooit is gegarandeerd.

Ik wil de vertegenwoordigers van de provinciale en stedelijke overheden danken voor hun aanwezigheid op dit bijzondere moment in het traject. Jullie aanwezigheid onderstreept het belang dat de overheden hechten aan een adekwate veiligheidszorg voor de burgers en de bezoekers van onze erfgoedinstellingen, en voor het rijke erfgoed binnen deze stad.

We beschouwen het als een blijk van waardering voor de inspanningen die de mensen achter de schermen van de Monumentale Kerken hebben geleverd en nog zullen leveren, op een gebied – de veiligheidszorg – dat zelden of nooit op de voorgrond treedt, maar dat moet vermijden dat onze erfgoedinstellingen op een dramatische manier in de media komen.